

Dobór publikacji w polityce zarządzania biblioteką cyfrową. Analiza wykorzystania zasobów bibliotek cyfrowych wspólnie przeszukiwanych w ramach FBC

ELŻBIETA SKUBAŁA, ANNA KAZAN

*Biblioteka Politechniki Łódzkiej
Elzbieta.Skubala@bg.p.lodz.pl, sekret@bg.p.lodz.pl*

Streszczenie

Głównym celem procesu tworzenia i zarządzania biblioteką cyfrową jest ułatwienie użytkownikom swobodnego i prostego dostępu do poszukiwanych, wiarygodnych informacji. Istotnym elementem w tej działalności jest znajomość zapotrzebowania środowiska użytkowników na określone publikacje. Monitorowanie potrzeb czytelników jest stałym elementem działalności bibliotek, ale w przypadku zasobu cyfrowego potrzeba jest weryfikowana uwarunkowaniami prawnymi. Tekst niniejszy jest próbą oceny zasobu bibliotek cyfrowych (BC) wspólnie przeszukiwanych w ramach Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC), na podstawie analizy statystyk wykorzystania publikacji cyfrowych. Analiza statystyk, z kolei pozwoli na ocenę uzyskiwanych danych statystycznych oraz możliwości ich porównywania i uogólniania.

Słowa kluczowe: biblioteki cyfrowe – zarządzanie, zbiory biblioteczne – digitalizacja, zbiory elektroniczne – wykorzystanie

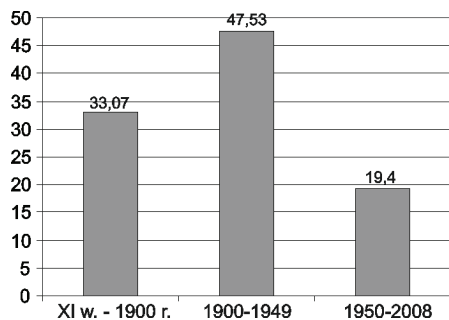
Wstęp

Twórcom bibliotek cyfrowych (BC) od początku pracy przyświeca idea nieodpłatnego i szerokiego upowszechnienia zapisanego na różnych nośnikach dorobku myśli człowieka. Zasób BC jest budowany w oparciu o własne zbiory bibliotek i udostępniany wszystkim użytkownikom Internetu w zgodzie z zapisami prawa autorskiego. Tworząc BC, biblioteki określają własne kryteria doboru źródeł do kolekcji cyfrowych, na podstawie wiedzy o potrzebach środowiska czytelników. Dla bibliotek naukowych, zwłaszcza uczelnianych, najistotniejsze są:

- a) najbardziej aktualne publikacje naukowe, które mogą się stać elementem nowoczesnego warsztatu informacyjnego – niewątpliwie są to najbardziej poszukiwane dzieła,
- b) publikacje służące dydaktyce: skrypty, materiały do wykładów, stanowiące pomoc w nauczaniu zarówno stacjonarnym, jak i nauczaniu na odległość i e-learningu,
- c) publikacje, cenne z punktu widzenia ich wartości historycznej oraz historii rozwoju różnych dziedzin wiedzy,
- d) publikacje o regionie i dokumenty życia społecznego, będące świadectwem historii „małych ojczyzn” – dokumenty te są ważne ze względu na ich wartość społeczną, integracyjną, kulturową, wychowawczą i wreszcie polityczną.

Stosowanie w praktyce wymienionych kryteriów jest w dużej mierze wyłącznie idea, ponieważ digitalizuje się najliczniej „to, co można”, to znaczy to, co nie jest już chronione prawem autorskim w zakresie prawa autorskiego majątkowego.

Rycina 1 ilustruje strukturę chronologiczną prezentowanych w BC obiektów cyfrowych.

Ryc. 1. Zasób bibliotek cyfrowych w układzie chronologicznym – dane z września 2008 r. (badania własne)

Najliczniej (ponad 80% zasobu) publikowane są dzieła wydane przed rokiem 1950.

Ograniczenia w publikacji

Udostępnianie zasobów BC jest działalnością niekomercyjną, opartą o ustawę Prawo autorskie i prawa pokrewne z dnia 4 lutego 1994 r. tekst jednolity D.U. 2006 nr 90 poz. 631 (z późniejszymi zmianami). Jej zapisy w znacznym stopniu ograniczają rozwój zasobów cyfrowych. Podejmowane są próby wprowadzenia do ustawy zmian, które otworzą BC możliwości rozwoju. Nie jest to zadanie łatwe, zwłaszcza, że ustawodawca jest przekonany, że biblioteki mogą prowadzić działalność digitalizacyjną, a „restrykcje dotyczą wyłącznie ich udostępniania w Internecie”¹. I nie ma zrozumienia, że właśnie w tym ostatnim sformułowaniu leży jeden z podstawowych problemów BC. Jest oczywiste, że działalność BC nie może naruszać praw autorskich, podobnie jak działalność bibliotek tradycyjnych².

Art. 36 pkt 1 ustawy w chwili obecnej określa, że „autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu:

- od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich – od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych,
- w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany – od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość,

¹ Biliński L., *Interpelacja poselska w sprawie bibliotek cyfrowych i rozszerzenia ich oferty tytułowej*. Poradnik bibliotekarza 2008; 10: 18.

² Ustawa Prawo autorskie i prawa pokrewne z dnia 4 lutego 1994 r. tekst jednolity D.U.2006 nr 90 poz. 631 (z późniejszymi zmianami): Art. 28. Biblioteki, archiwa i szkoły mogą:

- 1) udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych;
- 2) sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów;
- 3) udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek.

- w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca – od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony – od daty jego ustalenia,
- w odniesieniu do utworu audiowizualnego – od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, operatora obrazu, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego”.

W przypadku materiałów drukowanych okres 70 lat jest wyjątkowo długi. W tym czasie (poza dokumentami źródłowymi) dzieła dla nauki nabierają, w większości, wyłącznie wartości historycznej.

Umieszczenie w zasobach materiałów najnowszych wymaga uzyskania zgody autorów na publikacje w BC i w wielu przypadkach kończy się odmową. Twórcy BC boją się nad małą świadomością autorów i ich oporami przed publikacjami własnych prac w BC. Z kolei sami autorzy jako użytkownicy zbiorów elektronicznych, cenią sobie szybki dostęp do zbiorów bibliotek. Zdają sobie również sprawę, choć niestety tylko teoretycznie, że swobodny dostęp do publikacji cyfrowych, przynosi nauce i autorom prac rzeczywiste korzyści: szeroką dostępność źródeł w wersji elektronicznej, promocję autorów, własnych uczelni i środowisk naukowych, możliwość szerokiego i szybkiego informowania o wynikach badań, dostępność nieograniczoną liczbą egzemplarzy w bibliotece czy też zwiększenie cytowań własnych prac.

W trakcie badań ankietowych przeprowadzonych w roku 2007³ wśród Użytkowników BPŁ prawie 60% pracowników deklaruowało posiadanie w dorobku artykułów w czasopiśmie elektronicznym, 44% referatów wygłaszanych na konferencjach naukowych, a 5% publikowało także książki w wersji elektronicznej. Dane odnoszą się do publikacji w wydawnictwach komercyjnych. Minimalny procent ankietowanych deklaruował umieszczanie swoich dzieł w BC. Pracownicy naukowo-dydaktyczni zwracali uwagę na niski *Impact Factor* czasopiśmie elektronicznych jako powód braku zainteresowania umieszczaniem w nich własnych prac, choć z pewnością będą mieli coraz mniejszy wpływ na decyzje wydawców wydawnictw ciągłych. Ten element jest bardzo istotny także w kontekście tworzenia BC. Podniesienie punktacji dla publikacji elektronicznych pracowników jednostek naukowych powinno skutkować większym zainteresowaniem zarówno autorów, jak i wydziałów, ponoszących koszty publikacji. Prawie 32% respondentów zadeklarowało, że są zdecydowanymi przeciwnikami elektronicznych wersji własnych prac naukowych, głównie z powodu niedostatecznej ochrony treści w internecie (i nie ma znaczenia, kto jest wydawcą) oraz braku honorariów autorskich w BC. Uzyskanie przez BC zewnętrznych środków na honoraria autorskie jest teoretycznie możliwe. Jednak w takim modelu, BC permanentnie stałyby przed koniecznością poszukiwania źródeł finansowania honorariów, i wcześniej czy później pojawiłoby się oczekiwanie decydentów odzyskania części poniesionych nakładów, np. w postaci opłat nałożonych na użytkowników, korzystających z BC. Można sobie wyobrazić taką sytuację, ale byłby to koniec wspaniałej idei, która była podstawą ogromnego wysiłku bibliotekarzy na rzecz szerokiej, nieodpłatnej dostępności źródeł.

³ Skubała E., *Forma książki technicznej – oczekiwania środowiska naukowego Politechniki Łódzkiej w kontekście oferty i możliwości biblioteki*. [w:] *Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik*. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008: 281-303.

Analiza danych statystycznych

Badania przeprowadzone przez autorki miały odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu zasoby cyfrowe BC są dziś wykorzystane przez użytkowników i czy w tym kontekście dobór publikacji do BC został dokonany zgodnie z potrzebami środowiska czytelników.

Badania, na podstawie danych ze stron WWW BC wspólnie przeszukiwanych w ramach FBC, zostały przeprowadzone przez autorki w 23 bibliotekach cyfrowych w dniach 27. 10. 2008 roku i 17. 11. 2008 roku.

Łączna liczba publikacji w tym czasie przekraczała 162 300 obiektów cyfrowych, a łączna liczba odwiedzin na stronach BC wynosiła 38 749 432.

The screenshot shows the website of the Digital Library of the Lodz University of Technology. The page is titled "Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej - Strona główna". The main content area is divided into several sections:

- Statystyki (Statistics):** This section is circled in red. It displays:
 - Liczba publikacji: 1868
 - Obejmuje czytających: 20
 - Łączna liczba czytelników od dnia 2005-12-20: 1026795
- Wystawy (Exhibitions):** Lists exhibitions such as "Wystawa jubileuszowa 'Pięć lat Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej w nowym gmachu 2002-2007'" and "Wigawki z San Francisco : wystawa fotografii".
- Ostatnio dodane (Recently added):** A list of 10 publications, including "Scientific Bulletin, Physics vol. 28" and "Życie Uczelni : biuletyn informacyjny Politechniki Łódzkiej nr 104 (2008)".
- Najczęściej czytane publikacje (Most frequently read publications):** A list of 10 publications, including "Mechanical Engineering Design and Workshop materials for lectures" and "First Monday [Electronic resource]".

Red circles and arrows highlight the statistics section and the "Najczęściej czytane publikacje" list. A tooltip for the "Łączna liczba publikacji" link is also visible.

Ryc. 2. Widok ekranu BC z zaznaczeniem lokalizacji informacji o liczbie publikacji

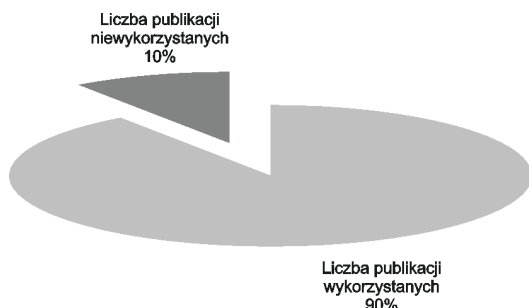
Informacje o wykorzystaniu bądź niewykorzystaniu publikacji musiały pochodzić bezpośrednio ze stron BC i mogły zostać wykonane z pozycji użytkownika. Metodyka pozyskiwania danych była następująca:

- a) na stronie głównej każdej z BC jest podana łączna liczba publikacji (ryc. 2),
 b) na stronie głównej rozwijano zakładkę „Najczęściej czytane publikacje” (ryc. 2), numeracja w ramach listy jest ciągła, każda pozycja wymieniona jest z tytułu a obok, w nawiasie, podana jest liczba wyświetleń przez użytkowników, ostatnie publikacje są wyświetlane 1 raz,
 c) różnicą między łączną liczbą publikacji w BC a liczbą publikacji wykorzystanych jest liczba publikacji nigdy niewykorzystanych przez użytkowników (tab. 1).

Tabela 1. Zestawienie zbiorcze publikacji w BC i publikacji wykorzystanych co najmniej 1 raz
 (badania własne – analizy z dnia 27. 10. 2008 r.)

Biblioteki cyfrowe	Liczba publikacji	Liczba publikacji wykorzystanych	Liczba publikacji niewykorzystanych
BC CODN	59	59	0
BC Politechniki Śląskiej	70	69	1
BC Politechniki Warszawskiej	771	767	4
BC Politechniki Łódzkiej	1867	1415	452
BC Uniwersytetu Wrocławskiego	17050	16628	422
BC Uniwersytetu Łódzkiego	113	113	0
Cyfrowa Biblioteka Narodowa POLONA	12819	12852	-33
Dolnośląska BC	1238	1237	1
e-Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego	1110	1004	106
Elbląska BC	502	198	304
Jeleniogórska BC	650	646	4
Księgozbiór Wirtualny Bibliotek Kościelnych FIDES	489	488	1
Kujawsko-Pomorska BC	21141	20976	165
Małopolska BC	13573	3512	10061
Nowohucka BC	359	225	134
Pedagogiczna BC	167	167	0
Podkarpacka BC	1546	1505	41
Podlaska BC	4113	4060	53
Śląska BC	9572	9531	41
Świętokrzyska BC	773	45	728
Wejherowska BC	2972	2967	5
Wielkopolska BC	66982	64248	2734
Zielonogórska BC	4440	4162	278
Razem BC	162376	146874	15502

Rycina 3 ilustruje proporcje publikacji wykorzystanych i niewykorzystanych w całym zbiorze obiektów cyfrowych w analizowanych BC, w badaniach przeprowadzonych 27.10.2008 r.

Ryc. 3. Zestawienie procentowe publikacji wykorzystanych i niewykorzystanych we wszystkich badanych BC (badania własne – analizy z dnia 27. 10. 2008 r.)

Niepokój autorek wywołały dane z BC POLONA. Różnica pomiędzy liczbą publikacji i liczbą publikacji wykorzystanych w tej BC była wartością ujemną. Sytuacja wydawała się niemożliwa i sugerowała błąd w założeniach analizowanego materiału. Jednak po konsultacjach z Zespołem Bibliotek Cyfrowych Poznańskiego PCSS okazało się, że błędu w założeniach i sposobie przeprowadzenia badań nie ma, a wynik jest możliwy i prawidłowy. Ustalono co najmniej 2 powody takiej sytuacji:

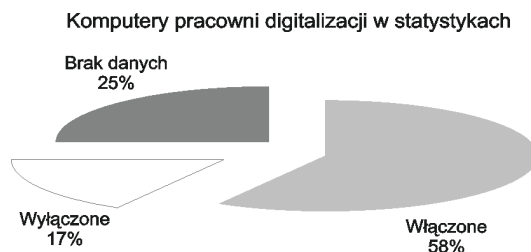
- a) włączanie do statystyk wykorzystania wszystkich kiedykolwiek publikowanych obiektów, jeśli w okresie swojego istnienia w BC miały „wyświetlenia” – także tych, które z określonych powodów zostały usunięte, oraz
- b) włączanie do statystyk wykorzystania kolejnych wydań publikacji (w deklarowanej liczbie publikacji jest tylko aktualne wydanie, ale w liczbie publikacji czytanych są liczone wejścia do wszystkich poprzednich wydań, jeśli takie wejścia były zanotowane).

Był to powód ważniejszego przyjrzenia się statystykom w tym zakresie i określenia innych ewentualnych sytuacji, które mogą mieć wpływ na zafałszowanie danych w BC.

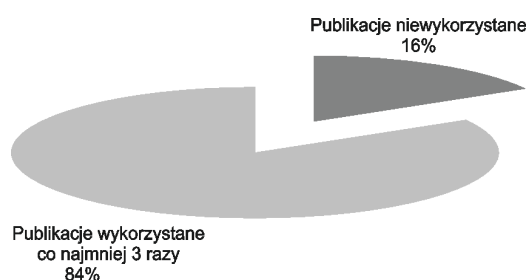
Takim zagadnieniem był problem pojedynczych wejść do publikacji. Należało odpowiedzieć na pytanie, czy są to wejścia rzeczywistych użytkowników czy może twórców BC. 24 administratorom *dLibry* i innych systemów wykorzystywanych do prezentacji treści cyfrowych, zadano pytanie, czy komputery pracowni digitalizacji są wyłączone ze statystyk czy też wejścia redaktorów, korektorów i innych pracowników zespołów zajmujących się cyfryzacją, liczą się w statystykach wykorzystania zasobów. Uzyskano odpowiedź z 18 BC. 14 administratorów pozostawiło komputery pracowni **włączone** do statystyk, a tylko 4 w różnym czasie je **wyłączyło** (ryc. 4). Pozostałe 6 BC, z których nie otrzymano odpowiedzi, na rycinie 4 zaznaczono jako brak danych.

W tej sytuacji wątpliwość budzą proporcje publikacji wykorzystanych i niewykorzystanych (ryc. 3). Redaktorzy, korektorzy, osoby skanujące zbiory w BC sprawdzają poprawność opublikowanych obiektów, eliminują błędy, udzielają wskazówek użytkownikom zwracającym się do zespołów digitalizacji z pytaniami technicznymi, wchodząc do treści cyfrowych z pozycji czytelnika. Każda taka operacja uruchamia licznik odwiedzin i generuje informacje o wykorzystaniu obiektu cyfrowego w BC, w których komputery pracowni skanujących nie zostały wyłączone ze statystyk (58%). Dlatego zdecydowano o dokonaniu ponownego oszacowania liczby publikacji wykorzystanych, zakładając, że 2 pierwsze wejścia to wejścia pracowników: redaktora i korektora, trzecie mogło być wejściem rzeczywistego użytkownika. Mając świadomość niedoskonałości założenia z jednej strony i braku możliwości bardziej realnego oszacowania liczby wejść pracowników (z pewnością jest ich więcej!) zdecydowano, że trzykrotne wykorzystanie jest bardziej zbliżone do rzeczywistości. Analizy wykonano ponownie 17. 11. 2008 r. (ryc. 5).

Ryc. 4. Włączenie/wyłączenie komputerów pracowni digitalizacji i redaktorów ze statystyk (badania własne)

Ryc. 5. Obiekty cyfrowe w BC (badania własne – analizy wykonane w dniu 17. 11. 2008 r.)

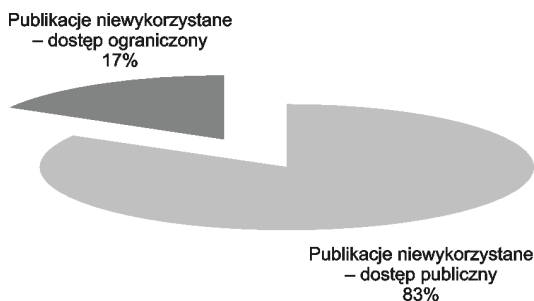

Liczba publikacji niewykorzystanych przy powyższym założeniu wzrosła do 16% i należy mieć świadomość, że może być większa. Spróbowano sformułować przyczyny niewykorzystania obiektów cyfrowych przez użytkowników:

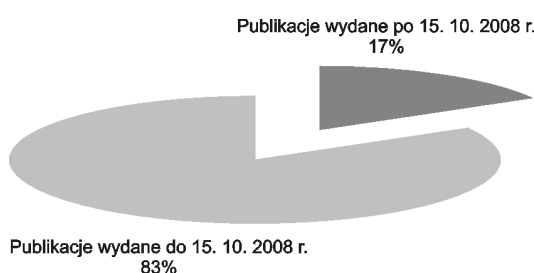
- a) niewłaściwie dobrane publikacje,
- b) ograniczenie dostępu do publikacji (np. do komputerów pracujących wyłącznie w sieci uczelnianej) z powodów ograniczeń prawnych,
- c) data publikacji w BC – publikacje nowe,
- d) trendy w nauce,
- e) brak informacji o BC w środowisku.

Z pięciu wymienionych powodów przeanalizowano dwa: ograniczenie dostępu i data publikacji. Pozostałe należy rozważać wyłącznie teoretycznie, bowiem nie ma możliwości przeprowadzenia jakichkolwiek analiz statystycznych. Przyjęto, że datą dla tzw. publikacji nowych w BC w momencie zbierania danych przez autorki, będzie data 15. 10. 2008 roku. Dane gromadzono w pierwszych dniach listopada, czyli po około 2 tygodniach od przyjętej daty opublikowania obiektów. Założono, że dla użytkownika regularnie korzystającego z zasobów BC jest to wystarczający czas na dotarcie do tych publikacji, zwłaszcza, że BC mają możliwość powiadamiania czytelników o nowościach.

Zespół Bibliotek Cyfrowych PCSS w Poznaniu, przygotował zapytania do bazy, umożliwiające **zestawienie publikacji niewykorzystanych ani razu** (dane z tabeli 1) z informacją o formacie pliku głównego, dacie utworzenia i sposobie dostępu (na podstawie praw przypisanych do grupy użytkowników publicznych) oraz zebrał dane i sukcesywnie przekazywał je autorkom. Zbadano w ten sposób niewykorzystany zasób 17 BC opartych na *dLibrze*. 17% publikacji niewykorzystanych ma zdefiniowany dostęp ograniczony (ryc. 6).

Ryc. 6. Wpływ sposobu udostępniania (ograniczenie dostępu do publikacji cyfrowych) na niewykorzystanie zasobu BC – badania własne

Ryc. 7. Wpływ daty opublikowania w BC (najnowsze publikacje) na niewykorzystanie zasobu BC (badania własne)

Również 17% obiektów cyfrowych niewykorzystanych zostało opublikowanych po przyjętej dacie 15. 10. 2008 r. i stanowi zasób publikacji najnowszych (ryc. 7), jednakże nie analizowano stopnia pokrywania się zbiorów niewykorzystanych (ryc. 6 i 7) z wymienionych wyżej powodów.

Podsumowanie

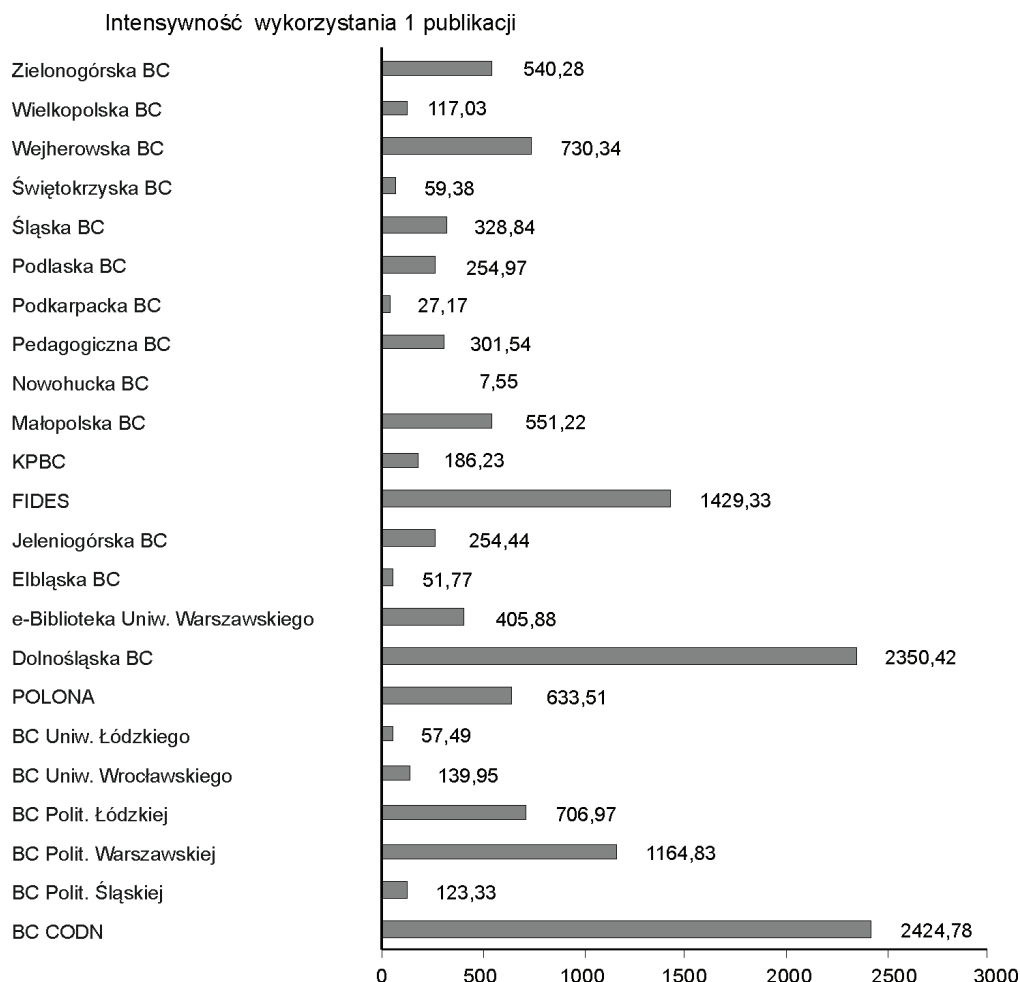
Z analizy statystyk wynika, że około 90% (84% przy założeniu, że obiekt cyfrowy został trzykrotnie wyświetlony przez użytkownika) publikacji BC było wykorzystanych przez użytkowników. Statystyki intensywności wykorzystania poszczególnych obiektów (ryc. 8) są imponujące, zwłaszcza, kiedy uświadomimy sobie stopień wykorzystania drukowanych odpowiedników (liczba egzemplarzy, regulaminowy termin wypożyczeń...).

W 17% **powodem niewykorzystania** zasobu może być ograniczenie dostępu do komputerów pracujących np. w sieciach uczelnianych lub użytkowników uprawnionych czy też zarejestrowanych (ryc. 6). Również w 17% przyczyną niewykorzystania zbiorów BC może być data publikacji (ryc. 7). Użytkownicy potrzebują czasu na uzyskanie informacji o najnowszych publikacjach.

Statystyki, zarówno wykorzystania zbiorów, jak i odwiedzin w BC, mogą być zafałszowane z powodu wliczania do nich wejść z komputerów w pracowniach digitalizacji. Tylko 4 BC wyłączyły ze statystyk wejścia ze stanowisk służbowych. Dlatego też dane BC nie są porównywalne.

Przyczyną zafałszowania statystyk wykorzystania jest również wliczanie do nich publikacji usuniętych lub poprzednich wydań.

Czy fakt niewykorzystania 10% (16%) publikacji powinien martwić twórców BC? Wydaje się, że nie, zwłaszcza, jeśli będziemy pamiętać o jednym celu tworzenia BC, wymienianych w wielu projektach – o ochronie przed zniszczeniem gromadzonych w bibliotekach zbiorów, cennych z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego i historii rozwoju różnych dziedzin nauki. Jednak niewątpliwie należy uważniej dobrać publikacje do zasobów cyfrowych, kierując się rzeczywistym zapotrzebo-

Ryc. 8. Statystyczna intensywność wykorzystania 1 publikacji w BC (badania własne)

waniem użytkowników. Konsekwencją tego stwierdzenia jest konieczność stałego monitorowania zainteresowań czytelników i podejmowanie działań w celu uzyskania wymaganych prawem zgód autorów (umowy bądź licencje) na umieszczanie w BC ich dzieł. Podejmowanie wysiłków nie oznacza realnych efektów, zwłaszcza, że świadomość autorów w tym zakresie, pomimo działań bibliotekarzy, jest niewystarczająca. Pewnym rozwiązaniem dla wydawnictw uczelnianych (skrypty, zeszyty naukowe, monografie, prace doktorskie) są decyzje władz szkół wyższych, które zarządzeniami wewnętrznymi promują politykę publikacji elektronicznej w BC w zakresie dzieł, do których posiadają majątkowe prawa autorskie. Nie mogą jednak narzucić takiego rozwiązania, ponieważ tzw. „polami eksploatacji utworu” dysponuje właściciel niezbywalnych osobistych praw autorskich – AUTOR.

Właśnie dlatego, wiedza bibliotekarzy o potrzebach środowiska czytelników rzadko może zostać przełożona na jakość zasobu cyfrowego. Należy zdecydowanie potwierdzić fakt, że BC publikują dziś

głównie to, „co mogą a nie to, co powinny” z punktu widzenia oczekiwań użytkowników. Jednak wśród przyczyn digitalizacji materiałów bibliotecznych oprócz potrzeby udostępnienia ich szerszemu gronu użytkowników jest również, nie mniej istotna, konieczność zachowania dorobku kultury i nauki dla następnych pokoleń.

W bibliotekach tradycyjnych na całym świecie, problemem jest magazynowanie zbiorów drukowanych i notoryczny brak miejsca w magazynach. Dlatego, zwłaszcza biblioteki szkół technicznych i medycznych, dla których wartością podstawową są źródła najnowsze, dokonują cyklicznie selekcji materiałów bibliotecznych. Część z nich musi zostać fizycznie usunięta ze zbiorów. Być może w takim kontekście pojawi się nowa funkcja BC – Elektroniczna Biblioteka Składowa.

Piśmiennictwo

- [1] L. Biliński. *Interpelacja poselska w sprawie bibliotek cyfrowych i rozszerzenia ich oferty tytułowej*, Poradnik bibliotekarza 2008; 10: 17-19.
- [2] E. Skubała, *Forma książki technicznej – oczekiwania środowiska naukowego Politechniki Łódzkiej w kontekście oferty i możliwości biblioteki*. [w:] *Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik*. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego. Szczecin 2008: 281-303.
- [3] J. Wołosz, *Sprawy bibliotek w świetle interpelacji i zapytań poselskich*. Bibliotekarz 2008; 11: 18-21.
- [4] Ustawa Prawo autorskie i prawa pokrewne z dnia 4 lutego 1994 r. tekst jednolity D.U.2006 nr 90 poz. 631 z późniejszymi zmianami).
- [5] Federacja Bibliotek Cyfrowych <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/about?id=about-fbc>
- [6] ABC – Kraków <http://abc.krakow.pl>
- [7] Biblioteka Cyfrowa Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie <http://adt.sl.pl/zasob/archbc/www/index.php>
- [8] Biblioteka Cyfrowa CODN <http://bc.codn.edu.pl/dlibra>
- [9] Biblioteka Cyfrowa Politechniki Krakowskiej <http://www.biblos.pk.edu.pl>
- [10] Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej <http://delibra.bg.polsl.pl/dlibra>
- [11] Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra>
- [12] Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej *eBiPoL* <http://ebipol.p.lodz.pl/dlibra>
- [13] Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Łódzkiego <http://bcul.lib.uni.lodz.pl/dlibra>
- [14] Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra>
- [15] Cyfrowa Biblioteka Narodowa POLONA <http://www.polona.pl/dlibra>
- [16] Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra>
- [17] e-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra>
- [18] ICM-DIR – Zasoby Polskie <http://dir.icm.edu.pl/pl/>
- [19] Jeleniogórska Biblioteka Cyfrowa <http://jbc.jelenia-gora.pl/dlibra>
- [20] Księgozbiór Wirtualny Bibliotek Kościelnych FIDES <http://digital.fides.org.pl/dlibra>
- [21] Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa <http://kpbk.umk.pl/dlibra>
- [22] Małopolska Biblioteka Cyfrowa <http://mbc.malopolska.pl/dlibra>
- [23] Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa <http://www.ap.krakow.pl/dlibra/dlibra>
- [24] Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra>
- [25] Podlaska Biblioteka Cyfrowa <http://pbc.biaman.pl/dlibra>
- [26] Śląska Biblioteka Cyfrowa <http://www.sbc.org.pl/dlibra>
- [27] Wejherowska Biblioteka Cyfrowa <http://biblioteka.wejherowo.pl/dlibra/dlibra>
- [28] Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra>
- [29] Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa <http://zbc.uz.zgora.pl/dlibra>